

Шифр «Соціалізація»

НАУКОВА РОБОТА

на тему

**«ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ
ОБМЕЖЕНОСТІ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ»**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ, ЇЇ ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ	6
1.1. Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи	6
1.2. Система фінансового забезпечення соціальної сфери	9
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ	12
2.1. Структура видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення	12
2.2. Аналіз динаміки пенсійного забезпечення як основної складової соціального забезпечення	16
РОЗДІЛ 3. ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	20
3.1. Прогнозування обсягу фінансових ресурсів для забезпечення стабільного розвитку соціальної сфери в Україні	20
3.2. Вдосконалення механізму фінансування соціальної сфери в Україні	24
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31
ДОДАТКИ	33

ВСТУП

Актуальність теми. Основна мета соціальної політики кожної країни – це подолання бідності, зменшення соціальної нерівності та державна підтримка тих категорій населення, які її потребують.

Збалансованість фінансової системи та результативність бюджетної політики як в соціальній сфері, так і в цілому, залежить від своєчасності та якості прийняття рішень щодо розподілу та використання коштів державного бюджету.

Кризові явища в економіці країни унеможливають підтримання належних соціальних стандартів для переважної більшості населення. Щорічне зростання видатків бюджету на соціальну сферу не вирішує проблему, тому необхідно шукати ефективні шляхи оптимізації.

Оскільки фінансове забезпечення соціальної сфери є невід'ємною складовою соціально-економічного розвитку будь-якої країни, дослідження даної проблеми в українському суспільстві в умовах обмеженості державних ресурсів особливо актуальне.

Питання фінансування соціальної сфери досліджували зарубіжні вчені, серед яких – У. Беверидж, І. Бентам, Дж. Б'юкенен, А. Вагнер, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, А. Пігу, Д. Роулс, М. Фрідман; в Україні – В. Андрущенко, С. Буковинський, О. Василик, О. Величко, В. Козак, В. Кравченко, В. Опарін, Д. Полозенко, І. Чугунов та інші науковці.

У сучасних умовах сфера соціального захисту України розвивається та набуває істотних змін в напрямку, що відповідають європейським стандартам. Тому виникає необхідність вдосконалення фінансово-бюджетних відносин через розвиток системи бюджетного планування та прогнозування, підвищення ефективності бюджетних видатків.

Вищезазначене свідчить про актуальність роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета наукової роботи полягає у дослідженні наявних механізмів фінансового забезпечення соціальної сфери, оцінці рівня

видатків на соціальний захист та обґрунтуванні підходів до вдосконалення фінансування соціальної сфери.

Відповідно до мети у роботі виокремлені такі завдання:

- дослідити теоретичні аспекти функціонування соціальної політики держави, її завдання та принципи;
- визначити засади системи фінансового забезпечення соціальної сфери;
- провести аналіз особливостей фінансування соціальної сфери України;
- запропонувати шляхи оптимізації фінансового забезпечення соціальної сфери в Україні.

Об'єктом дослідження є фінансування соціальної сфери України в умовах обмеженості бюджетних ресурсів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання фінансового забезпечення соціальної сфери як складової соціально-економічного розвитку країни.

Методи дослідження. Методологічною базою дослідження є загальнонаукові та специфічні методи пізнання: порівняльного аналізу і синтезу (для дослідження економічних понять, теоретичних засад функціонування соціальної політики), статистичних порівнянь (для визначення зміни протягом аналізованого періоду фінансових ресурсів на соціальний захист та соціальне забезпечення), графічний (для дослідження тенденцій розподілу видатків на соціальну сферу, структури та динаміки різних видів соціальних допомог).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

- доведено, що саме завдяки середньостроковому бюджетному прогнозуванню підвищується рівень гарантій виконання державою своїх соціальних зобов'язань;
- визначено напрямки підвищення ефективності соціальних видатків;
- удосконалено методологічні засади оцінки ефективності бюджетних видатків на соціальну сферу.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові документи вищих органів державної влади та управління України з питань соціальної політики,

статистичні матеріали Державної служби статистики України, Пенсійного фонду України, Державної казначейської служби України, Департаменту фінансів Вінницької обласної державної адміністрації, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених у яких відображена проблема фінансування соціальної сфери в Україні.

Основні наукові положення і практичні результати дослідження обговорювались на науково-практичних конференціях та були опубліковані у науково-практичних виданнях, а саме: Міжнародна науково-практична конференція «Науковий потенціал сьогодні», яка відбулась 1 грудня 2016 року, тема доповіді «Страхування життя в Україні»; фаховий журнал «Інфраструктура ринку», тема статті «Сучасний стан та ризики децентралізації влади в Україні»; науковий журнал «Бізнес Інформ», тема статті «Єдиний соціальний внесок як ефективний інструмент забезпечення надходжень в системі державного соціального страхування».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

1.1 Сутність соціальної політики України, її завдання та принципи

Соціальна політика є одним з найважливіших напрямів державного регулювання економіки, органічна частина внутрішньої політики держави, спрямованої на забезпечення добробуту й усебічного розвитку його громадян і суспільства загалом. Соціальна політика, спрямована на поліпшення умов праці й побуту, розвиток фізкультури і спорту, зниження захворюваності й тим самим відчутно впливає на скорочення економічних втрат у виробництві.

Метою соціальної політики є забезпечення гідного рівня життя, який виражається у певній кількості та якості споживчих благ і послуг, починаючи з «первинних», що задовольняють потреби особи у продуктах харчування, одязі, засобах пересування, підтримки здоров'я і закінчуючи найскладнішими потребами, пов'язаними із задоволенням духовних, моральних, естетичних запитів [1].

Соціальна політика держави не зводиться лише до надання матеріальної підтримки нужденним людям, як це часом здається на перший погляд. Вона значно ширша за своїм змістом і включає два головних напрямки (Рис.1.1)

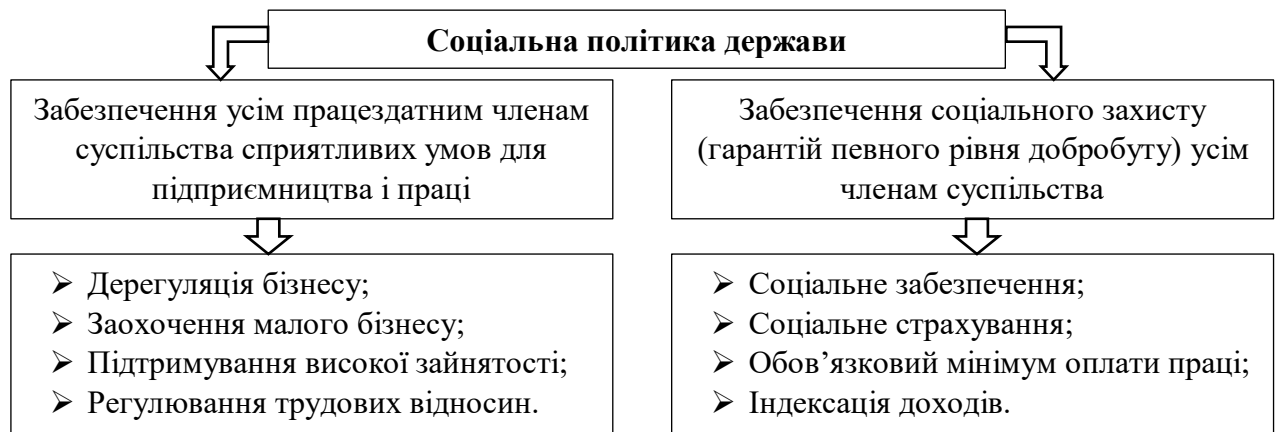

Рисунок 1.1 – Головні напрямки соціальної політики держави [19].

На соціальну політику покладено вирішення низки завдань, котрі мають першочергове значення для розвитку економіки і позитивно впливають на головну продуктивну силу суспільства – людину. Завдання соціальної політики зображені на рис. 1.2.

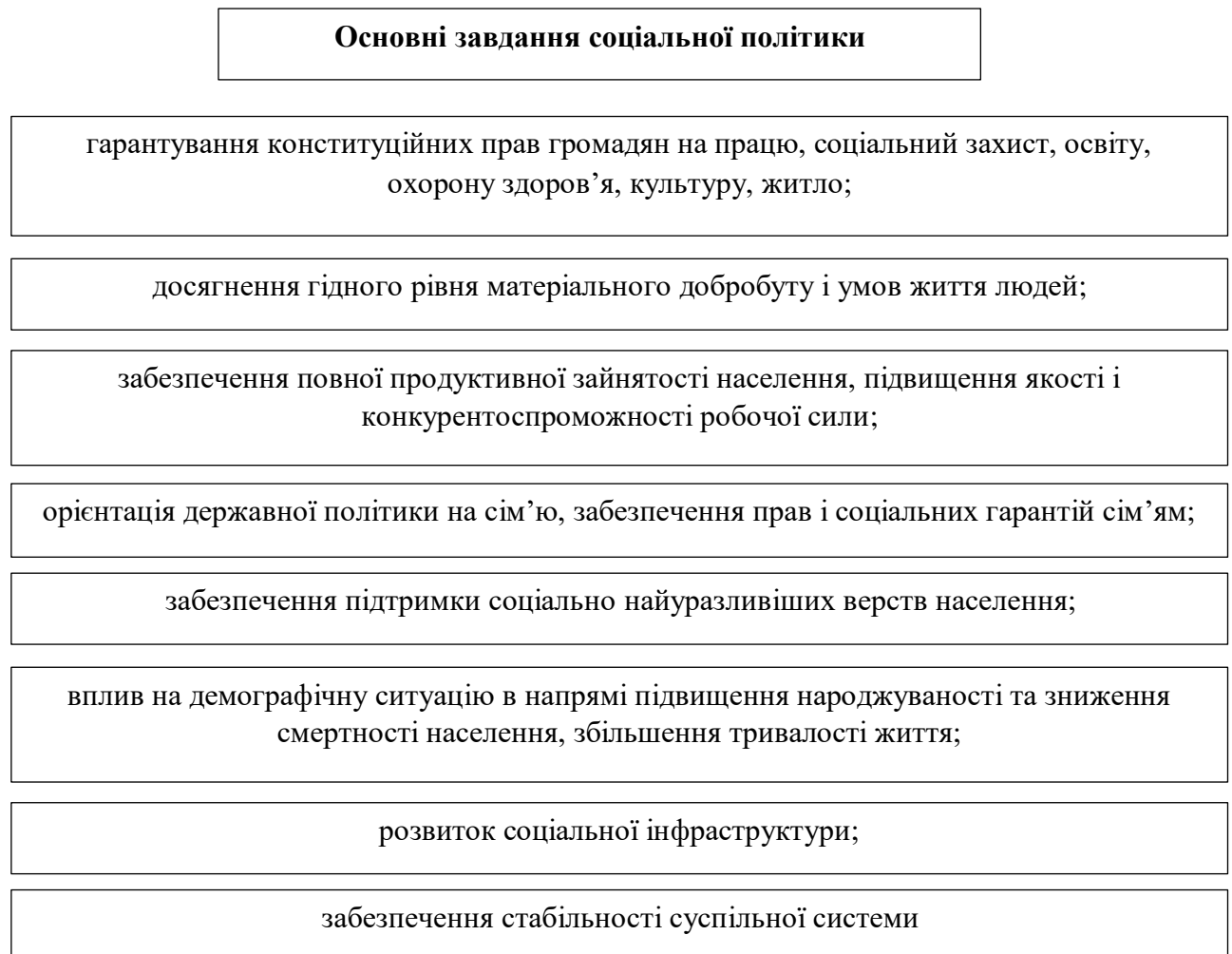

Рисунок 1.2. Основні завдання соціальної політики держави

Джерело: сформовано автором на основі [21]

В основу здійснення соціальної політики у соціальних демократичних державах покладаються такі принципи, як соціальна справедливість, соціальна солідарність, індивідуальна соціальна відповідальність, соціальне партнерство.

Для характеристики стану соціальної політики необхідним буде визначити стан соціального забезпечення у загальному вигляді. Важливе значення у аналізі стану соціальної політики України мають такі показники як: прожитковий мінімум, середньомісячна заробітна плата, індекс споживчих цін, межа бідності

за відносним критерієм та рівень бідності, а також чисельність зайнятого та безробітного населення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Оцінка стану соціальної політики України за 2013-2017 роки

Назва показника	2013	2014	2015	2016	2017	Абсолютне відхилення звітного періоду до			
						2013	2014	2015	2016
Прожитковий мінімум, грн.	1147	1218	1218	1378	1600	71	0	160	222
Середньомісячна заробітна плата, грн.	2979	3149	3661	4482	6273	170	512	821	1791
Індекс на споживчі товари та послуги, %	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	24,4	18,4	-30,9	1,3
Межа бідності, грн.	1160	1235	1245	1250	1452	75	10	5	202
Рівень бідності, %	24,5	23,4	23,8	23,2	25,4	-1,1	0,4	-0,6	2,2
Чисельність зайнятого населення у віці 15–70 років, млн. осіб	20,4	18,1	16,4	16,3	16,2	-2,3	-1,7	-0,1	-0,1
Чисельність безробітних, млн. осіб	1,6	1,8	1,7	1,67	1,7	0,2	-0,1	-0,03	0,03

Джерело: сформовано автором на основі [10]

Аналізуючи дані табл. 1.1, бачимо, що протягом 2017 року було забезпечено збільшення прожиткового мінімуму, який є базовим соціальним стандартом, що визначає розмір державних соціальних гарантій. Розміри прожиткового мінімуму за 2017 рік збільшено на 16,1% порівняно з 2016 роком. Прожитковий мінімум для працездатних осіб у 2016 році становив 1378 грн., а у 2014–2015 роках був незмінний – 1218 грн. Середньомісячна заробітна плата протягом 2017 року склала 6273 грн., що на 40% більше, ніж у 2016 році, а середньомісячна заробітна плата за 2016 рік – 4482 грн., що на 22,4% більше, ніж протягом 2015 року. Рівень бідності за відносним критерієм збільшився у 2017 році у порівнянні із 2016 роком на 2,2% і становить 25,4%.

Отже, соціальна політика є невід’ємною частиною політики держави. Без неї малоімовірний подальший розвиток держави. По суті цей зв’язок взаємний, без державного регулювання соціальна орієнтація економіки неможлива, прояви економічної свободи супроводжуються соціальною небезпекою. Забезпечення економічного розвитку та відповідного досягнення соціальних цілей без

державного втручання відбувається вкрай неефективно. Сутність, функції та необхідність розвитку соціальної сфери.

1.2 Система фінансового забезпечення соціальної сфери

Для реалізації поставлених завдань перед соціальною політикою держави потрібен достатній обсяг фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери.

Соціальна сфера – одна з найважливіших сфер життя суспільства, в якій реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення, відносини суспільства і особи, умови праці й побуту, здоров'я, відпочинку.

Систему фінансового забезпечення соціальної сфери пропонується представити за допомогою схеми (додаток А), з якої видно, що основними джерелами фінансового забезпечення соціальної сфери є бюджетне та позабюджетне фінансування.

З додатку А бачимо, що позабюджетне фінансування включає самофінансування, кредитування та мобілізацію фінансових ресурсів з інших джерел. Самофінансування є вихідною формою фінансового забезпечення та передбачає процес відшкодування поточних витрат діяльності суб'єктами господарювання соціальної сфери, а також їхній розвиток за рахунок власних джерел фінансових ресурсів (прибутку та власних надходжень бюджетних установ).

Кредитування є процесом отримання необхідних грошових коштів у відповідних фінансово-кредитних установах на умовах поворотності, платності, строковості та цільового використання підприємствами й установами соціальної сфери.

Дослідивши сутність і складові елементи фінансового забезпечення соціальної сфери, варто провести аналіз обсягів та динаміки фінансових ресурсів, котрі спрямовуються на її фінансування. Існуючу в Україні ситуацію з державним фінансуванням соціальної сфери наочно показано в таблиці 1.2.

Як свідчать дані табл. 1.2, найбільшу частку бюджетного фінансування соціальної сфери належить таким напрямкам як соціальний захист та соціальне забезпечення та освіта, що становлять в аналізованому періоді 40-50% та 26-35% відповідно від загального обсягу видатків на соціальну сферу. Це свідчить про особливу увагу держави до соціальної підтримки малозабезпечених верств українського суспільства та намагання реформувати вітчизняну систему освіти.

Таблиця 1.2 – Напрями бюджетного фінансування соціальної сфери в Україні протягом 2013-2017 рр., млрд. грн.

Рік	Напрями фінансування соціальної сфери					Бюджетне фінансування
	Житлово-комунальне господарство	Охорона здоров'я	Духовний і фізичний розвиток	Освіта	Соціальний захист та соціальне забезпечення	
2013	7,7	61,6	13,7	105,5	145,1	333,6
2014	17,8	57,2	13,9	100,1	138	327
Відхилення 2014/2013:						
Абсолютне	10,1	-4,4	0,2	-5,4	-7,1	-6,6
Відносне	131,2%	-7,1%	1,5%	-5,1%	-4,9%	-2,0%
2015	15,7	71	16,2	114,2	176,3	393,4
Відхилення 2015/2014:						
Абсолютне	-2,1	13,8	2,3	14,1	38,3	66,4
Відносне	-11,8%	24,1%	16,5%	14,1%	27,8%	20,3%
2016	17,5	75,5	16,9	129,4	258,3	497,6
Відхилення 2016/2015:						
Абсолютне	1,8	4,5	0,7	15,2	82	104,2
Відносне	11,5%	6,3%	4,3%	13,3%	46,5%	26,5%
2017	27,2	102,4	24,3	177,9	285,8	617,6
Відхилення 2017/2016:						
Абсолютне	9,7	26,9	7,4	48,5	27,5	120
Відносне	55,4%	35,6%	43,8%	37,5%	10,6%	24,1%

Джерело: сформовано автором на основі [8]

Для оптимального застосування методів впливу на соціальну сферу і реалізації соціальної політики, з метою забезпечення соціального захисту населення, в Україні існує необхідна нормативно-правова база. Основним джерелом якої є Конституція України, яка закріплює право на соціальний захист кожної людини. Було прийнято також ряд законів, найважливішими серед яких є Закони України «Про зайнятість населення» (2012 р.) [11], «Про охорону праці» 1992 року з останніми змінами у 2008 році [13], «Про освіту» (2017 р.) [12], Закон

України від 15 липня 1999 року «Про прожитковий мінімум» [14] дає визначення прожиткового мінімуму, закладає правову основу для його встановлення, затвердження та врахування при реалізації державою конституційної гарантії на достатній життєвий рівень.

Отже, однією з найважливіших функцій держави є її соціальна функція, яка передбачає реалізацією державою маси заходів, спрямованих на забезпечення кожній людині і громадянину належних умов життя.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

2.1 Структура видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення

Фінансування соціальної сфери в Україні здійснюється за такими основними напрямками: соціальний захист у випадку непрацездатності; соціальний захист пенсіонерів; соціальний захист ветеранів війни та праці; соціальний захист сім'ї, дітей та молоді; соціальний захист безробітних; допомога у вирішенні житлового питання; соціальний захист інших категорій населення; фундаментальні та прикладні дослідження й розробки у сфері соціального захисту; інша діяльність у сфері соціального захисту.

Характеризуючи структуру загальних видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні за 2013–2017 рр. слід зауважити, що майже 2/3 всіх видатків системи соціального захисту України спрямовується на осіб пенсійного віку (табл. 2.1).

Як можна спостерігати з табл. 2.1, особливо стрімке зростання видатків на соціальний захист спостерігалось у 2016 р. – на 48,3 млрд. грн. (таке зростання пов'язано зі збільшенням видатків бюджету на пенсійні виплати та соціальні допомоги), водночас спостерігається зменшення видатків у 2017 році, порівняно з 2016 роком на 7,5 млрд. грн. У 2017 р. частка видатків на соціальний захист пенсіонерів становить 92,4%. Видатки на соціальний захист на випадок непрацездатності складають незначну частку, у розмірі близько 0,8-2,1%. Проте бачимо тенденцію до збільшення фінансування непрацездатних громадян, як однієї з незахищених верств населення. Варто зупинитись на допомозі у вирішенні житлового питання. Показник значно збільшився у 2017 році (1,6 млрд. грн.) у порівнянні з 2013 роком, що свідчить про позитивну тенденцію у допомозі держави у вирішенні житлового питання.

Таблиця 2.1 – Аналіз структури видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення в розрізі категорій громадян з державного бюджету у 2013-2017 рр., млрд. грн.

Видатки	Роки					Абсолютне відхилення 2017/2013	Відносне відхилення 2017/2013
	2013	2014	2015	2016	2017		
Соціальний захист на випадок непрацевдатності	0,9	0,8	1,3	1,5	2,1	1,2	133,3
Соціальний захист пенсіонерів	83,2	75,8	94,8	142,6	133,5	50,3	60,5
Соціальний захист ветеранів війни та праці	0,9	0,8	0,9	1,3	1,5	0,6	66,7
Соціальний захист сім'ї, дітей та молоді	0,03	0,03	0,03	0,04	0,1	0,07	233,3
Соціальний захист безробітних	0,3	0,1	0,1	0,04	-	-	-
Допомога у вирішенні житлового питання	0,5	0,4	1,4	1,4	1,6	1,1	220
Соціальний захист інших категорій населення	2,7	2,5	5,1	5,1	5,6	2,9	107,4
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0	0

Джерело: розроблено автором на основі [8].

В Україні у видатках на соціальну сферу видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення завжди займали провідне місце, а бюджет країни був одним з основних джерел фінансування системи соціального захисту.

Аналіз структури видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення дозволить оцінити темпи зростання даного виду видатків протягом 2013-2017 рр. (рис. 2.1).

Як бачимо з рис. 2.1, у 2013 році видатки соціального спрямування державного бюджету становили 88,5 млрд. грн., або 31 % від загальної суми видатків, та протягом досліджуваного періоду мали тенденцію до зростання. У 2017 році видатки становили 144,5 млрд. грн., порівняно з минулим 2016 роком вони зменшились на 4,9% (у минулому році ситуація була іншою: відбувалось

збільшення видатків порівняно з 2015 роком на 46,6%). Водночас темпи приросту загального обсягу видатків державного бюджету становили 15,8%. Це, зокрема, пов'язано зі зменшенням на 6,8%, або на 9,1 млрд. грн., видатків Пенсійного фонду України за рахунок коштів державного бюджету.

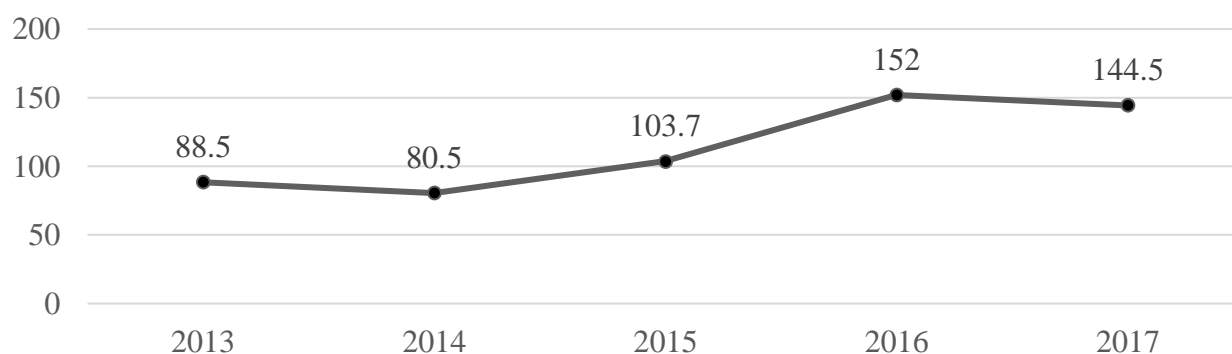

Рисунок 2.1 – Структура видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2013-2017 рр., млрд. грн.

Джерело: розроблено автором на основі [8].

Система соціального захисту населення в Україні включає: пенсії, допомога по безробіттю, допомога при народженні дитини, програма допомоги сім'ям з дітьми, державні програми дотацій і житлових субсидій, допомога на поховання, соціальний захист осіб, постраждалих від аварії на ЧАЕС. Держава активно сприяє розвитку системи соціального захисту.

Надання соціальної допомоги є гарантованою державною підтримкою сім'ям з дітьми. У додатку Б видно, що розміри допомог змінювались за 2013-2017 рр. Допомога по вагітності та пологах незастрахованим особам виплачується в розмірі 25% прожиткового мінімуму для працездатних осіб, тому розмір даної виплати змінюється пропорційно зміні прожиткового мінімуму. У 2017 році дана виплата збільшилась в порівнянні з відповідним періодом 2013 року на 31,4%.

З 2015 року допомога при народженні дитини призначається в єдиному розмірі 41280 гривень, незалежно від того, яка дитина за черговістю (перша, друга чи третя). Як бачимо, допомога при народженні першої дитини

збільшилась у 2015 році в порівнянні з 2013 роком на 10320 грн. Проте, виплати на другу дитину за відповідний період зменшено на 20640 грн., на третю і кожну наступну – на 82560 грн. Отже, спостерігається зниження рівня забезпечення багатодітних сімей.

У процесі виконання бюджету можуть виникнути взаємні розрахунки в частині міжбюджетних відносин. Ці питання врегульовані розпорядженнями Державного казначейства України, актами Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства фінансів України. Аналізуючи видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення, необхідно зупинитись на видатках з міжбюджетних трансфертів.

За рахунок субвенції з Державного бюджету місцевим бюджетам надаються пільги та житлові субсидії населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу, на оплату житлово-комунальних послуг.

У додатку В зображено стан надання субвенцій з державного бюджету на оплату субсидій населенню. Як бачимо, за аналізований період спостерігається тенденція зростання видатків з державного бюджету на оплату субсидій населенню України.

Звичайно, збільшення обсягів субвенцій пояснюється значним підвищенням цін на енергоносії та ЖКП, низьку платоспроможність населення, і, в зв'язку з цим, збільшенням кількості осіб, які потребують державної допомоги.

Враховуючи всі проблеми розвитку ринкових відносин у сучасному суспільстві, соціальна сфера є невід'ємною його складовою, яка забезпечує економічне зростання та добробут суспільства.

Таким чином, характерною ознакою розвитку соціальної сфери є недостатність бюджетних коштів, тому для стабільного розвитку соціальної сфери в Україні потрібний такий рівень фінансового забезпечення, який би дав змогу їй стати основним фактором для переходу до сталого економічного розвитку.

2.2 Аналіз динаміки пенсійного забезпечення як основної складової соціального забезпечення

Пенсійне забезпечення в Україні є основною складовою державної системи соціального захисту населення. Відповідно, воно може вважатися досконалим лише тоді, коли національна пенсійна система є фінансово стабільною і захищеною від ризиків. Базовим фінансовим механізмом здійснення державного пенсійного забезпечення виступає Пенсійний фонд України (ПФУ). Діяльність ПФУ спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра праці та соціальної політики України.

Аналізуючи структуру видатків державного бюджету, бачимо, що основна частина видатків на соціальний захист направлена на виплату пенсій. Мінімальна пенсія виступає державною соціальною гарантією, її середній розмір по Україні на 1 січня 2018 р. становив 2479,15 грн., проти 1828,31 грн. на 1 січня 2017 р., тобто зріс на 650,84 грн., або 35,6%.

Слід проаналізувати середній розмір призначеної місячної пенсії усіх категорій пенсіонерів у 2013-2017 рр. (Рис. 2.2)

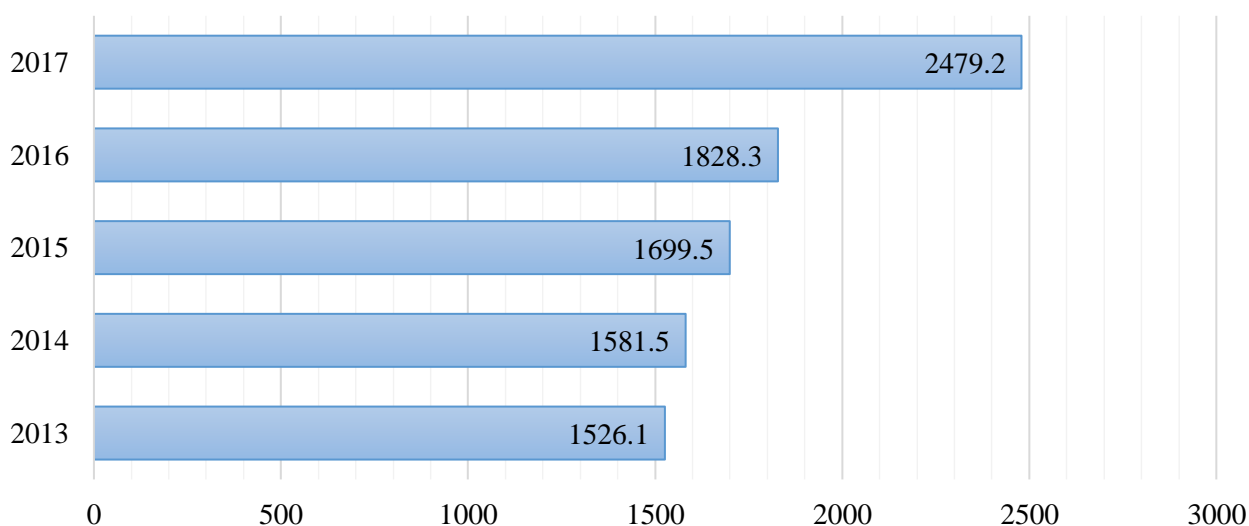

Рисунок 2.2 – Середній розмір призначеної місячної пенсії усіх категорій пенсіонерів (цивільні та військові пенсіонери) у 2013-2017 рр., грн.

Джерело: розроблено автором на основі [8].

Аналізуючи рис. 2.2 бачимо, що за даний період відбувається збільшення місячних пенсій усіх категорій пенсіонерів на 62,5% у 2017 році порівняно з 2013 роком. Зростання середнього розміру пенсії пов'язане з підвищенням мінімальної заробітної плати у 2016 році та впровадженням пенсійної реформи в 2017 році. Зростання за період з 2013 по 2017 рр. становило 1,6 разів.

Сучасний рівень пенсійного забезпечення в нашій країні не забезпечує достатнього рівня життя для громадян пенсійного віку, відсутнє адекватне заміщення пенсією заробітку, втраченого громадянами у зв'язку із старістю. Так, станом на 1 січня 2018 року на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 11 711,3 тис. пенсіонерів, що на 244,9 тис. осіб менше порівняно з 1 січня 2017 року. Розглянемо детальніше динаміку чисельності пенсіонерів в Україні у 2013-2017 рр. (Рис. 2.3)

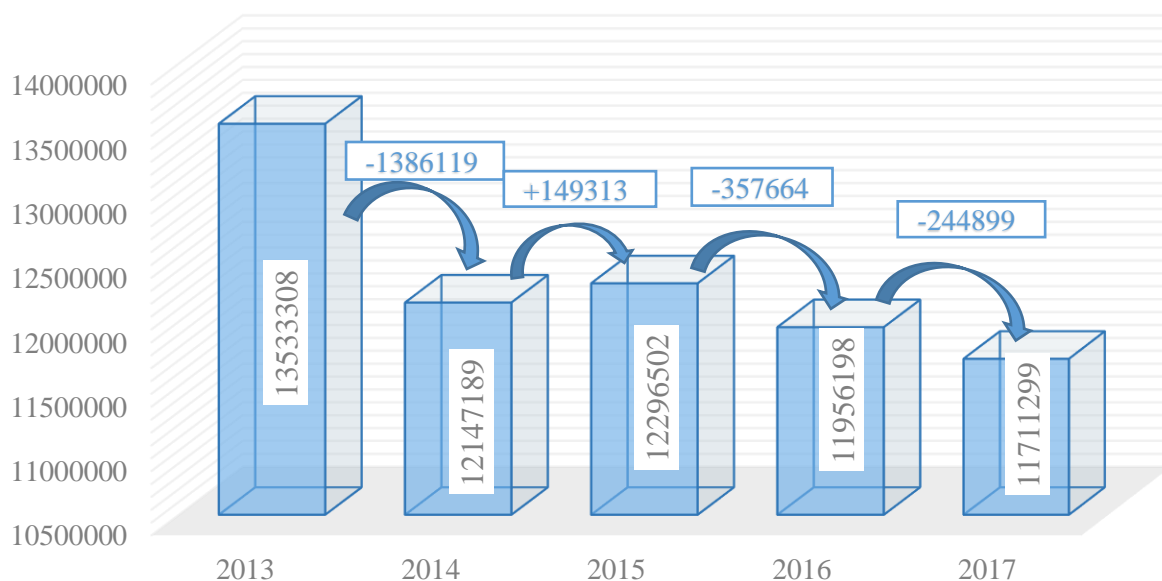

Рисунок 2.3 – Динаміка чисельності пенсіонерів в Україні за 2013-2017 рр., осіб

Джерело: розроблено автором на основі [7].

Як бачимо на рис. 2.3, чисельність пенсіонерів за аналізований період має тенденцію до зменшення – на 13,5% у 2017 році порівняно з 2013 роком, це пов'язано в першу чергу з скороченням пенсійного віку та низькою тривалістю життя в Україні. Протягом аналізованого періоду тільки в 2015 році чисельність

пенсіонерів зросла майже на 150 тис. осіб (порівняно з 2014 роком). У середньому темпи скорочення становили 2% щороку, окрім 2014 року. У 2014 році скорочення сягнуло 11,4%, але такий показник пов'язаний з неможливістю розрахувати чисельність пенсіонерів, які знаходилися на території проведення антитерористичної операції (АТО) на Сході України та в Криму.

Основним підсумком роботи органів Пенсійного фонду України є забезпечення своєчасного та в повному обсязі фінансування пенсійних виплат. Найбільша чисельність пенсіонерів отримують пенсії за Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» 89,6% загальної чисельності пенсіонерів, із них 76,1% – отримують пенсію за віком. Середній розмір таких пенсій станом на 01.01.2018 становив 2 406,37 грн.

При дослідженні пенсійного забезпечення в Україні необхідно здійснити співставлення середньої місячної пенсії в Україні із розмірами мінімальної пенсії усіх категорій (табл. 2.2).

Згідно даних табл. 2.2 слід відмітити, що найбільше у 2017 році (порівняно з 2016 роком) виросла пенсія осіб, які отримують її за віком. Зростання сягнуло 41%. Менше зросла середня пенсія у разі втрати годувальника (на 31%). З іншого боку, середній розмір пенсії за вислугу років скоротився на 2% (порівняно з показниками 2016 року).

Під час функціонування діючої системи пенсійного забезпечення виникає ряд проблем соціального характеру, основною з них є соціальна несправедливість, яка найбільшою мірою стосується найбільш вразливих верств населення.

З метою вирішення означених проблем постає необхідність реформування пенсійного забезпечення з урахуванням соціально-економічних та політичних змін в суспільстві. Метою реформування є посилення соціального захисту осіб, що втратили працездатність, забезпечення гідного рівня їх життя в результаті стійкого розвитку пенсійної системи [5].

Таблиця 2.2 – Середній розмір місячної пенсії пенсіонерів усіх категорій (цивільні та військові пенсіонери) у 2013-2017 рр.

Показник	2013		2014		2015		2016		2017	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Середній розмір призначеної місячної пенсії – усього	1526,1	100	1581,5	100	1699,5	100	1828,3	100	2479,2	100
у тому числі										
за віком	1521,6	99,7	1573	99,5	1690,3	99,5	1808,9	98,9	2556,7	103,1
за інвалідністю	1406,5	92,2	1432,1	90,6	1545,2	90,9	1705,9	93,3	2000,9	80,7
у разі втрати годувальника	1303,8	85,4	1433,1	90,6	1640,3	96,5	1803	98,6	2368	95,5
за вислугу років	2192,6	143,7	2244,3	141,9	2282,4	134,3	2384,9	130,4	2595,2	104,7
соціальні пенсії	976	64	977	61,8	1099	64,7	1268,6	69,4	1450,6	58,5
довічне утримання суддів у відставці	12176,8	797,9	16302,2	1030,8	16770,8	986,8	22022,1	1204,5	24722,3	997,2

Джерело: розроблено автором на основі [7].

Таким чином, реформування пенсійної системи України забезпечить досягнення таких результатів, як: підвищення рівня життя пенсіонерів та впевненості у соціальному забезпеченні; створення результативної системи управління пенсійними грошовими потоками; фінансової стійкості та стабільності у сфері пенсійного страхування.

РОЗДІЛ 3

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

3.1 Прогнозування обсягу фінансових ресурсів для забезпечення стабільного розвитку соціальної сфери в Україні

В період політичної та економічної кризи проблема захисту найбільш вразливих верств населення постає особливо гостро в будь-якій країні. На сучасному етапі розвитку в Україні в кризових умовах обмеженості бюджетних ресурсів надзвичайно актуальним постає завдання підвищення ефективності їх використання.

Ефективне та результативне використання бюджетних коштів – одна з найважливіших проблем планування й виконання бюджету в умовах достатньо обмежених бюджетних ресурсів. Важливим кроком щодо вирішення цього питання є удосконалення системи управління видатками бюджету в частині підвищення результативності їх використання.

Бюджетна політика, яка реалізується через систему бюджетних механізмів, повинна забезпечувати бюджетну рівновагу та ефективний вплив на соціально-економічні процеси. Механізм формування обсягу та структури доходів і видатків бюджету є важливою складовою бюджетного регулювання для забезпечення всебічного розвитку суспільства [24].

Дієвим важелем державного регулювання економічних і соціальних процесів є перспективне прогнозування видатків бюджету, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів на середньо- та довгострокову перспективу, враховує визначені цілі та пріоритети соціально-економічного розвитку держави.

Середньострокове бюджетне прогнозування сприяє формуванню стійкого макроекономічного середовища, відновленню та підтриманню високих темпів економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі, а також забезпечує

оптимальне податкове та боргове навантаження, в результаті чого підвищується рівень гарантій виконання державою своїх соціальних зобов'язань.

Однією з переваг середньострокового бюджетного прогнозування є можливість розробляти інвестиційні проекти строком реалізації більше одного року з гарантією їх стійкого фінансування.

Враховуючи досвід розвинених країн, варто здійснити прогнозування обсягу видатків, які напряму залежать від витрат на соціальну сферу, на 2019-2021 рр. за допомогою багатofакторної регресії.

Для початку, слід визначити лінійну залежність видатків державного бюджету (Y) від витрат на соціальне забезпечення (X₁) та обслуговування державного боргу (X₂) (табл. 3.1)

Таблиця 3.1 – Динаміка державних видатків у 2013-2018 рр.

t	Y	x ₁	x ₂
2013	403,5	88,5	31,7
2014	430,2	80,6	48
2015	576,9	103,7	84,5
2016	640	152	95,8
2017	838,7	144,5	110,5
2018	1019,6	151,5	130,2

Джерело: розраховано автором на основі [23].

Щоб визначити оптимальний розмір видатків, загальна лінійна модель буде виглядати так:

$$y = \beta_0 + \beta_1 x_1 + \beta_2 x_2 \quad (3.1)$$

Де y – залежна змінна, яка позначає державні видатки;

x₁, x₂ – незалежні змінні;

β_0 , β_1 , β_2 – параметри моделі.

Прогнозування на основі часового ряду економічних показників відноситься до одновимірним методів прогнозування, що базуються на екстраполяції, тобто продовження на майбутнє тенденції, що спостерігалася в минулому. Для нашої залежності характерний лінійний характер, адже подальший розвиток залежить від досягнутого рівня, наприклад, приріст

залежить від значення функції. Тобто прогнозований обсяг видатків залежить від фактичного. В економіці найчастіше застосовуються криві зростання, зокрема, модифікована експонентна, на основі якої ми побудуємо систему нормальних рівнянь оптимізації державних видатків:

$$\begin{cases} n\beta_0 + \beta_1 \sum_{i=1}^n x_1 + \beta_2 \sum_{i=1}^n x_2 = \sum_{i=1}^n y \\ \beta_0 \sum_{i=1}^n x_1 + \beta_1 \sum_{i=1}^n x_1^2 + \beta_2 \sum_{i=1}^n x_2 x_1 = \sum_{i=1}^n y x_1 \\ \beta_0 \sum_{i=1}^n x_2 + \beta_1 \sum_{i=1}^n x_1 x_2 + \beta_2 \sum_{i=1}^n x_2^2 = \sum_{i=1}^n y x_2 \end{cases} \quad (3.2)$$

Відповідно до формули 3.2, підставимо наші значення і розв'яжемо систему нормальних рівнянь:

$$\begin{cases} 6\beta_0 + 720,8\beta_1 + 500,7\beta_2 = 3908,9 \\ 720,8\beta_0 + 92018,8\beta_1 + 65691,05\beta_2 = 503150 \\ 500,7\beta_0 + 65691,05\beta_1 + 48789,07\beta_2 = 368928,9 \end{cases} \quad (3.3)$$

За допомогою елементарних математичних розрахунків, знаходимо значення кожного параметра:

$$\beta_0 = 154,5; \beta_1 = -0,22; \beta_2 = 6,3$$

Таким чином, підставивши значення в формулу 3.1, ми отримаємо оціночне рівняння економетричної моделі:

$$Y = 154,5 - 0,22x_1 + 6,3x_2 \quad (3.4)$$

Щоб знайти оптимальне прогнозоване значення видатків державного бюджету, побудуємо таблицю 3.2:

Таблиця 3.2 – Початкові дані для розрахунку оптимізаційної моделі

t	y	x ₁	x ₂	$\sum x_1^2$	$\sum x_2^2$	$\sum x_1 x_2$	$\sum x_1 y$	$\sum x_2 y$
1	403,5	88,5	31,7	7832,25	1004,89	2805,45	35709,75	12790,95
2	430,2	80,6	48	6496,36	2304	3868,8	34674,12	20649,6
3	576,9	103,7	84,5	10753,69	7140,25	8762,65	59824,53	48748,05
4	640	152	95,8	23104	9177,64	14561,6	97280	61312
5	838,7	144,5	110,5	20880,25	12210,25	15967,25	121192,2	92676,35
6	1019,6	151,5	130,2	22952,25	16952,04	19725,3	154469,4	132751,9

Джерело: розраховано автором

Використовуючи дані табл. 3.2, побудуємо систему рівнянь:

$$\begin{cases} a \sum t^2 + b \sum t = \sum yt \\ a \sum t + 6b = \sum y \end{cases} \quad (3.5)$$

Підставимо значення у формулу 3.5 і отримаємо:

$$\begin{cases} 91a + 21b = 15867,7 \\ 21a + 6b = 3908,9 \end{cases} \quad (3.6)$$

В кінцевому розрахунку, маємо значення:

$$a = 124,9; b = 214,2$$

Отже, розрахуємо прогнозований обсяг видатків державного бюджету, використовуючи формулу модифікованої експонентної:

$$Y(t) = at + b \quad (3.7)$$

Таким чином, економіко-математична модель оптимізації державних видатків буде виглядати так:

$$Y(t) = 124,9t + 214,2 \quad (3.8)$$

Модель, яку ми дослідили, дає можливість визначити динаміку державних видатків упродовж трьох років. Отож, проведемо прогнозування видатків на 2019-2021 рр.:

Таблиця 3.3 – Прогнозовані обсяги видатків державного бюджету на 2019-2021 рр., млрд. грн.

Рік	Розрахунок	Видатки державного бюджету
2019	$124,9 \cdot 7 + 214,2$	1088,5
2020	$124,9 \cdot 8 + 214,2$	1213,4
2021	$124,9 \cdot 9 + 214,2$	1338,3

Джерело: розраховано автором

На основі проведених розрахунків, слід графічно зобразити динаміку зростання прогнозованих обсягів видатків державного бюджету (рис. 3.1)

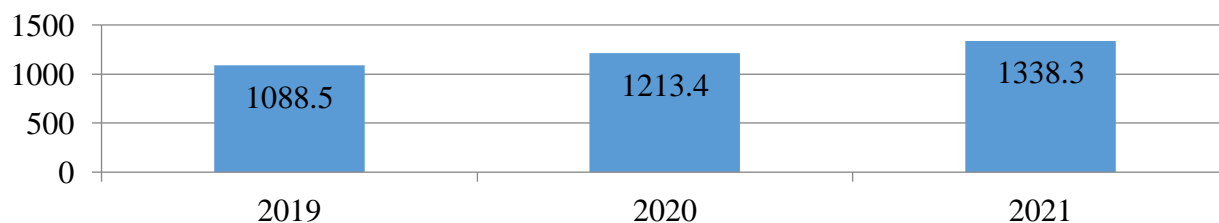

Рисунок 3.1 – Динаміка прогнозованих обсягів державних видатків на 2019-2021 рр., млрд. грн.

Джерело: розроблено автором

Проведені розрахунки свідчать про те, що видатки державного бюджету матимуть тенденцію до зростання у 2019-2021 рр.

Прогнозування соціальних видатків необхідно здійснювати з урахуванням впливу макроекономічного середовища, демографічних прогнозів, показників зайнятості населення, соціальних норм і нормативів, визначених законодавством, моделювання реформ по соціальному забезпеченню.

3.2 Вдосконалення механізму фінансування соціальної сфери в Україні

Економічні та політичні процеси, які відбуваються в Україні доводять необхідність прийняття нових законодавчих актів та проведення заходів у системі соціального захисту на підтримку населення. Водночас слід підкреслити, що реалізація намагань України стати повноправним членом Європейського Союзу потребує значних змін у сфері соціального захисту населення. Позитиву в цій сфері соціально-економічних відносин можна досягти не тільки на шляху економічного зростання, а й створенням інституційних механізмів, які б сприяли останньому. Це нерозривно пов'язано з формуванням у нашій державі такого соціального середовища, яке б базувалося на європейських традиціях соціальної державності [18].

Досвід зарубіжних країн, що пройшли аналогічний нашому шлях розвитку (Чехія, Польща, Угорщина та ін.) свідчить, що в умовах обмеженості бюджетних ресурсів держава має провести реформу соціальної політики.

В Україні на законодавчому рівні закріплено, що ефективність використання бюджетних коштів, співвідношення досягнутих результатів та витрат, тривалість виконання бюджетної програми, її необхідність і відповідність визначеній меті визначаються результативними показниками. Результативні показники є складовими елементами бюджетної програми та згідно з Концепцією застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі являють собою «кількісні та якісні показники, які характеризують результати виконання бюджетної програми і підтверджуються статистичною,

бухгалтерською та іншою звітністю і які дають можливість здійснити оцінку використання коштів на виконання бюджетної програми» [15].

На сучасному етапі в умовах обмеженості бюджетних ресурсів підвищення ефективності соціальних видатків можна досягти проведенням заходів по наступних напрямках:

1) пенсійне забезпечення;

Видатки на пенсійне забезпечення займають найбільшу частку в структурі видатків в сфері соціального захисту. Чисельні пільги по достроковому виходу на пенсію, складна система надбавок до пенсій, нижчий від середньоєвропейського вік виходу на пенсію та інші фактори обумовлюють щорічне збільшення пенсійних виплат.

2) реформування механізму соціального захисту;

Соціальна допомога та інші заходи соціального захисту не завжди спрямовуються тим громадянам, які дійсно її потребують.

3) пільгове забезпечення.

В Україні існує розгалужена система пільг, що надаються громадянам за професійною ознакою або родом занять, тобто значна частина фінансових ресурсів спрямовується на виплату соціальних допомог та пільг населенню, яке цього не потребує з огляду на достатній рівень їхнього доходу.

Суттєва відмінність українських соціальних стандартів від їхніх європейських аналогів полягає ще й в тому, що в Україні ці величини часто збільшуються виходячи з політичних міркувань, без урахування економічного становища та реальних фінансових можливостей бюджету.

На даний час необхідним є посилення взаємозв'язку фінансового забезпечення системи соціального захисту населення із динамікою соціально-економічного розвитку.

Дослідниками пропонуються кілька методологічних підходів до обґрунтування критеріїв оцінки ефективності використання бюджетних коштів на основі показників використання бюджетних коштів [2].

Для цілей аналізу і оцінки ефективності використання фінансових ресурсів загалом пропонується критерій, отриманий на основі коефіцієнтів фінансової віддачі. Його величина являє собою співвідношення коефіцієнтів фактичної і планової фінансової віддачі за період часу, що розглядається:

$$K_{\phi} = \frac{F_{\phi}}{F_{\pi}} \quad (3.9)$$

Де K_{ϕ} – критерій ефективності використання фінансових ресурсів (наприклад, бюджетних коштів держави на соціальний захист та соціальне забезпечення, за певний період часу);

F_{ϕ} – фактична фінансова віддача;

F_{π} – планова фінансова віддача [25].

Відповідно до формули 3.9 розрахуємо ефективність використання фінансових ресурсів держави на соціальну сферу за 2013-2017 рр.

Як показує динаміка розрахунку коефіцієнту ефективності використання бюджетних коштів на соціальну сферу (рис. 3.1), найефективнішим був розподіл видатків у 2015 та 2017 році (значення коефіцієнта 0,957), зменшення даного показника спостерігається у 2014 році (на 7,4%).

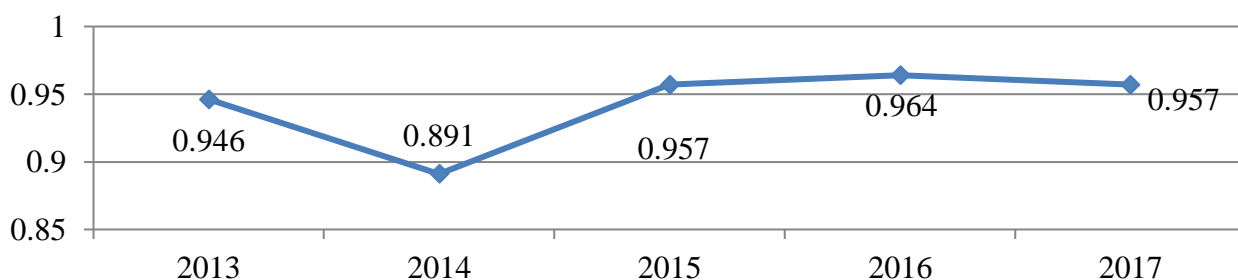

Рисунок 3.1 – Динаміка коефіцієнту ефективності використання бюджетних коштів держави на соціальну сферу у 2013-2017 рр.

Джерело: розроблено автором на основі [23, 25].

З метою скорочення обсягів бюджетного фінансування за певними функціями та збільшення обсягів фінансування інших функцій за рахунок вивільнення ресурсів, що є у розпорядженні держави, було розроблено методику

оптимізації видатків бюджету за функціональною класифікацією. Дана методика передбачає побудову економіко-математичної моделі [6].

Визначено деякі методи державного управління соціальним захистом в умовах обмеженості фінансових ресурсів, які дозволять ефективно розподіляти кошти на потреби населення:

- здійснення проектування доцільних моделей соціального бюджету, які дозволять забезпечити системний підхід до прогнозу видатків на соціальну сферу та їхнє фінансування, виходячи з вартості соціальних послуг;
- удосконалення розподілу міжбюджетних трансфертів на соціальний захист та соціальне забезпечення;
- поєднання бюджетного регулювання та бюджетного забезпечення, як методів впливу бюджету на забезпечення соціальних гарантій;
- введення системи державних соціальних стандартів для вирахування розмірів видаткової частини Державного та місцевих бюджетів;
- проведення розмежування фінансово-податкових відносин між різними ланками бюджетної системи;
- формування проектів соціальних бюджетів на регіональному рівні враховуючи міжрегіональний характер зв'язків і забезпечення при цьому їх прозорості та відкритості;
- здійснення актуарних розрахунків за всіма видами соціального захисту;
- складання системи соціального партнерства між органами влади та недержавними структурами, приватним та неприбутковим секторами на ринку постачальників соціальних послуг, що дозволить зменшити витрати бюджету на надання соціальних послуг;
- укріплення фінансової бази органів місцевого самоврядування шляхом перегляду структури та порядку стягнення місцевих податків і зборів.

ВИСНОВКИ

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення є важливою складовою соціальної політики держави.

Як бачимо з дослідження динаміки та структури видатків соціальної сфери в Україні, соціальний захист і соціальне забезпечення – найбільша видаткова стаття бюджетних коштів, а тому проблеми її фінансового наповнення є важливим питанням сьогодення.

Важливим аспектом ефективного функціонування всіх галузей соціального захисту та соціального забезпечення в умовах обмеженості бюджетних ресурсів є забезпечення формування такого обсягу фінансових ресурсів, який необхідний для підвищення якості життя населення в регіонах.

В системі соціального захисту України присутня низка проблем, які потребують негайного вирішення: непрозора законодавча база, наявність великої кількості неефективних соціальних пільг, недосконала система фінансування та бюрократія в органах соціального захисту.

Головним інструментом для здійснення державної політики в сфері соціального захисту та підвищення ефективності соціальних видатків є середньо- та довгострокове прогнозування, яке забезпечує управління бюджетним процесом, визначає основні цілі та пріоритети.

Поліпшення фінансового забезпечення соціального захисту неможливе без зміцнення фінансової бази та підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів. Державна система фінансування соціальних виплат України потребує реформування, застосування таких принципів надання та фінансування державної соціальної допомоги, які дадуть змогу працювати на користь тих, хто дійсно потребує соціального захисту.

Державні програми мають насамперед сприяти розвитку економіки та піднесенню рівня життя населення, децентралізації системи надання соціальних послуг та територіальному наближенню надання послуг до місця проживання їх отримувачів, посиленню відповідальності органів місцевого самоврядування

за якість надання соціальних послуг та ефективне використання коштів на соціальний захист населення.

Провівши аналіз структури бюджетних коштів на соціальний захист та соціальне, визначивши основні проблеми та недоліки в процесі їх формування та використання, ураховуючи досвід країн із розвинутою економікою, можна запропонувати такі практичні заходи для покращення соціальної політики та оптимізації бюджетних ресурсів:

1. Проведення активної політики зайнятості для прискорення повернення безробітних до трудової діяльності, створення умов для зниження рівня неформальної зайнятості;

2. Підвищення рівня доходів громадян, в тому числі шляхом підвищення розміру соціальних стандартів, зокрема прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати;

3. Посилення адресності надання соціальної допомоги та перехід до монетизації надання пільг;

4. Збільшення кількості зайнятих осіб, охоплених соціальним страхуванням;

5. Раціоналізація видатків на соціальну сферу (перегляд пільг, спеціальних пенсій, рівня мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму, поширення платних послуг).

Таким чином, фінансування соціальної сфери сьогодні є основним пріоритетом державних видатків в Україні, і номінальні обсяги асигнувань, які спрямовуються на соціальні цілі, займають вагомую частину видатків Державного бюджету України.

Неефективне використання бюджетних коштів є загальнодержавною проблемою. Обсяги виявлених фактів і масштаби негативних наслідків витрат потребують негайного втручання державних органів влади з метою вирішення цих проблем. Забезпечення раціонального використання бюджетних коштів сприятиме стабільності фінансової системи країни, стане запорукою

розширеного відтворення, позитивного впливу на кількісні та якісні показники економічного життя.

Тенденції суспільного розвитку свідчать, що сьогодні вимагає від усіх учасників бюджетного процесу нових підходів до форм і методів роботи. Передусім треба навчитись ефективно управляти фінансовими ресурсами держави, щоб досягати цілей у найбільш економний, ефективний та результативний спосіб і максимально задовольняти соціально-економічні потреби й прагнення громадян.

Це трудомісткий процес, що триватиме не один рік. Перелічені заходи й рекомендації сприятимуть оптимізації видатків державного бюджету на соціальну сферу, розробленню й упровадженню виваженої соціальної політики, в якій буде враховано досвід провідних країн світу. У результаті це дасть можливість сформувавши в бюджеті пріоритетні статті видатків держави. Таким чином, розглянуті в науковій роботі питання та поставлені завдання є надзвичайно актуальними в контексті процвітання й добробуту країни, адже ефективне використання бюджетних коштів сприятиме насамперед стабільності фінансової системи держави, стане запорукою якісного економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грیشнова О. А., Керб Л. П. Управління трудовим потенціалом : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2005. 403 с.
2. Воронова Л. К. Фінансове право України: підручник. Київ : Прецедент; Моя книга, 2014. 448 с.
3. Дерєга В.В. Соціальна та гуманітарна політика. URL: <http://buklib.net/books/35821/>
4. Державна соціальна допомога сім'ям з дітьми в 2013 році. URL: http://ua.prostopravo.com.ua/sim_ya/statti/derzhavna_sotsialna_dopomoga_sim_yam_z_ditmi_v_2013_rotsi
5. Історичні аспекти розвитку пенсійної системи, передумови та мета створення Пенсійного фонду. URL: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=208504&cat_id=95711.
6. Набока Т. С. Управління видатками бюджету та напрями його вдосконалення в Україні. Київ : КНЕУ, 2015. 345 с.
7. Офіційний сайт Державного Пенсійного фонду України. URL: <https://www.pfu.gov.ua/>
8. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua>
11. Про зайнятість населення: Закон України від 5.07.2012 р. № 5067-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. №24. Ст. 243.
12. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. №38-39. Ст. 380.
13. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. №49. Ст. 669.

14. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15.09.1999 р. № 966-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №38. Ст. 348.

15. Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2002 р. № 538-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/538-2002-p>

16. Розміри державної соціальної допомоги у 2016 році. URL: <http://www.zaksoc.gov.ua/index.php/component/content/article/229--2016->

17. Розміри деяких видів державної допомоги у 2014 році. URL: <https://old.kyivcity.gov.ua/news/13907.html>

18. Руженський М.М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України : монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2013. 318 с.

19. Сірко А.В. Економічна теорія. Політекономія : навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 416 с.

20. Усі розміри соціальної допомоги на 2017 рік. URL: <http://bastion.tv/economy/usi-rozmiri-socialnoyi-dopomogi-na-2017-rik/>

21. Фахрутдинова Е. В. Роль социальной сферы и социальной политики в обеспечении устойчивого социально-экономического развития страны. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/10/28/1267245220/1.pdf>.

22. Федунчик Л.Г. Ринок праці в Україні: проблеми та напрями їх вирішення. *Ринок праці та зайнятість населення*. 2016. № 2. С. 31.

23. Ціна держави. URL: <http://cost.ua/>

24. Чугунов І. Я. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*, 2011. № 4. С. 13–22.

25. Шевчук О. А. Контроль ефективності використання бюджетних коштів. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1324/1/1348_IR.pdf

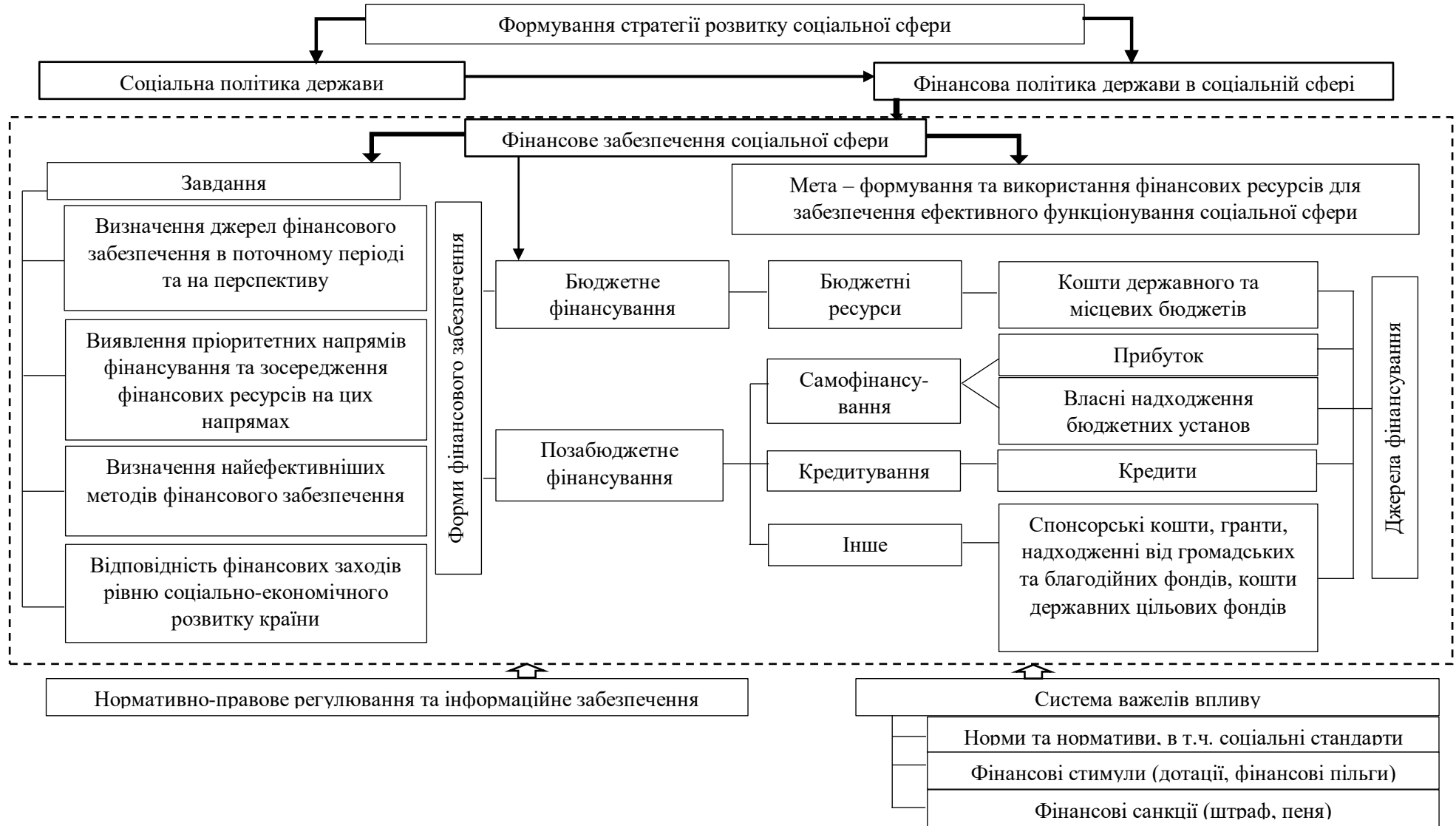
26. Щодо розміру державних допомог у 2015 році. URL: http://sobes-ter.gov.ua/statistic_info/139-schodo-rozmru-derzhavnih-dopomog-u-2015-roc.html

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Схема системи фінансового забезпечення соціальної сфери

ДОДАТОК Б

Розміри державної соціальної допомоги у 2013-2017 рр., грн.

Види державної допомоги	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення 2017/2013	
						+, -	%
Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами	304,5	325,25	344,5	362,5	400	95,5	31,4
Допомога при народженні дитини							
на першу дитину	30960	33060	41280	41280	41280	10320	33,3
на другу дитину	61920	66120				-20640	-33,3
на третю і кожен наступну дитину	123 840	132 240				-82560	-66,7
одноразова виплата:	103 20	11 020	10320	10320	10320	0	0
щомісячна виплата:	на першу дитину	860	918,33	860	860	0	0
	на другу дитину	1 075	1147,92			-215	-20
	на третю і наступну дитину	1576,67	1683,61			-716,67	-45,5
Допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку(мінімальні розміри)	130	130	130	130	130	0	0
Допомога на дітей одиним матерям(мінімальні розміри) на дітей віком:							
до 6 років	309,6	330,6	350,1	1228	1355	1045,4	337,7
від 6 до 18 років	385,8	411,9	436,5	1531	1689	1303,2	337,8
від 18 до 23 років	365,4	390,3	413,4	1450	1600	1234,6	337,9
Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування на дітей віком:							
до 6 років	2064	2 204	2334	1228	2710	646	31,3
від 6 до 18 років	2572	2 746	2910	1531	3378	806	31,3
Тимчасова державна допомога дітям, батьки яких ухиляються від сплати аліментів на дітей віком:							
до 6 років	309,60	330,60	350,10	614	677,5	367,9	118,8
від 6 до 18 років	385,80	411,90	436,50	765	844,5	458,7	118,9
Державна соціальна допомога на дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування на дітей віком:							
до 6 років	2064	2 204	2334	2456	2710	646	31,3
від 6 до 18 років	2572	2 746	2910	3062	3378	806	31,3
від 18 до 23 років	2436	2 602	2756	2900	3200	764	31,4
Щомісячна грошова допомога особі, яка проживає разом з інвалідом I чи II групи внаслідок психічного розладу	1218	1 301	1378	1450	1544	326	26,8

Джерело: сформовано автором на основі [4, 16, 17, 20, 26].

ДОДАТОК В

Надання державою субвенцій на оплату субсидій, пільг та допомог населенню у 2013-2017 рр., млрд. грн.

Назва субвенції	2013	2014	2015	2016	2017	Відхилення	
						+, -	%
Субвенції соціального спрямування, у т. ч.:	48,6	50	63,6	94,2	124,6	76	156,4
на виплату допомоги сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам та тимчасової державної допомоги дітям	39,6	40,8	41,9	47,2	51,6	12	30,3
на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати, вивезення побутового сміття та рідких нечистот	6	6,2	18	44,1	69,7	63,7	1061,7
на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу	0,7	0,7	1,1	2,3	2,6	1,9	271,4
субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на виплату державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом «гроші ходять за дитиною»	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,2	40

Джерело: розроблено автором на основі [8].